

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vzdělávací materiál vytvořený v projektu OP VK

Název školy:	Gymnázium, Zábřeh, náměstí Osvobození 20
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0211
Název projektu:	Zlepšení podmínek pro výuku na gymnáziu
Číslo a název klíčové aktivity:	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT

Anotace

Název tematické oblasti:	Literatura pro vyšší gymnázium
Název učebního materiálu:	Májovci, ručovci, lumírovci
Číslo učebního materiálu:	VY_32_INOVACE_CJ0315
Vyučovací předmět:	Český jazyk a literatura
Ročník:	4. ročník čtyřletého gymnázia, 8. ročník osmiletého gymnázia
Autor:	Mgr. Libuše Chudobová
Datum vytvoření:	10. 3. 2014
Datum ověření ve výuce:	14. 3. 2014
Druh učebního materiálu:	pracovní list
Očekávaný výstup:	Student chápe český literární vývoj v 2. polovině 19. století, roli generace májovců, ručovců a lumírovců v něm, rozezná základní literární díla a představitele této autorské generace.
Metodické poznámky:	Pracovní list je možné využít k samostatné práci, práci ve dvojicích, či ke skupinové práci.

MÁJOVCI, RUCHOVCI, LUMÍROVCI

1. Charakterizuj almanach Máj. Jaké myšlenky spojovaly přispěvatele s K. H. Máchou? (uved' 4 jména)

2. Urči autora ukázky _____, napiš název této kratší prózy _____, přiřaď ukázku ke konkrétnímu dílu _____ a literární pojem v názvu vysvětli.

Neřikali mu vždycky tak, až po jisté příhodě, ale ta byla tak divná, že přišla i do novin. Vlastně se jmenoval pan Heribert a křestním jménem svým nějak zcela neobyčejně, jenže už neví jak. Pan Heribert byl lékařem, totiž abych pravdu mluvil, on byl skutečně promován na doktora medicinae, ale neléčil pranikoho a praničeho. Sám by se byl musil přiznat, že od doby, kdy co student navštěvoval kliniky, neměl ani jediného nemocného pod rukama. A byl by se snad i ochotně k tomu přiznal, jen kdyby byl vůbec s někým mluvil. Ale byl to člověk prazvláštní.

- Autor psal i balady, jakého typu? Literární pojem vysvětli.
- Autor působil jako žurnalista v _____ (doplň periodikum), kam přispíval mimo jiné i fejetony (vysvětli pojem a přiřaď k funkčnímu stylu).

3. Uved' autora ukázky, přiřaď název básnické sbírky. Zamysli se nad mottem sbírky a vyjádři, oč autor usiluje. Kterou ze zásad májovců propaguje? Vysvětli pojmy obsažené v názvu sbírky.

motto sbírky:
*Volím slovo prosté,
chci tu báji vypravovat
z úst jak lidu roste.*

Romance o Karlu IV.

Král Karel s Buškem z Vilhartic
teď zasedli si k dubovému stolu –
ti dva už pili mnohou číši spolu
a zapěli si z plných plic.
„Nuž dej sem zlaté číše, páže,
a nalej vína – dolej výš –
dnes, pane Bušku, čehos zviš!“
král Karel vesel káže.

4. Uved' jméno autora (-ky) ukázky a název díla, z něhož ukázka pochází.

„Bývals mi vždy tak věrným přítelem, že takového co živ žádný neměl,“ pokračovala za chvíli; „od prvního okamžiku, co jsme se sešli, jen dobré mi dělals a jiného nic po všechna léta než dobré. Rci, zdalipak bys mi vyplnil prosbu poslední, přání moje nejdražší, tak rád, jako mi konals služby svoje dřívější?“

„Jak se jen můžete takto tázat!“ já na to, ale nemohl jsem pro slze hlasu povznést.

„Počítám, že to se mnou nebude trvat ani celé tři dni. Když bude všemu konec, pak mne nedej na hřbitov pochovat.“

„Cože?“ zděsil jsem se, „vy nechcete ležet ve svěcené zemi?“

„Tam, kde on leží, pro mne země posvěcená,“ vážně pronesla a přitom k Čihadniku mi ukázala.

Myslil jsem, že žalem paměť v ní zeslábla.

„Mýlíte se, seiko, nebožtík muž váš není na Čihadniku pochován, nýbrž na hřbitově světelském,“ namítal jsem jí.

Ona hlavou zavrtěla.

- Ukázka patří k tzv. venkovské próze. Co to znamená a jaký typ hrdinky byl v ukázce vytvořen? (Jakou povahou se vyznačuje, jakou největší hodnotu zdůrazňuje?)

5. Kterého českého básníka považujeme za zakladatele poezie pro děti?

6. Autor:

Ukázka:

Poté sáhl přítel pravou rukou po své hlavě a zcela pohodlně, jako nějakou čapku, sejmul svrchní část lebky, a drže ji chvíli v ruce, postoupil několik kroků dopředu.

„Skoro vše, co chci nyní vypravovat, bude se zdát pravdě nepodobno,“ počal přítel po chvíli; „ale z přítomných pánů učenců může se každý, komu libo, přesvědčiti – Prosím tedy!“

Přítel sestoupil poté až v polokruh hostů, a usednuv tu na jednu z prázdných stolic, podotknul:

„Kdo vyzná se v anatomii a fyziologii, nechť mozek můj prozkoumá!“

Na ta slova povstalo několik hostů od stolu profesorů a obklopivše přítele počali zkoumati. Jeden z nich pak zahájil výklad:

- Ukázka pochází ze specifického literárního útvaru. Jakého? (pojem vysvětli)
- V čem je autorova osobitost a originalita? Se kterými světovými prozaiky má některé podobné rysy?
- V textu podtrhni charakteristické jazykové prostředky a urči je. (alespoň 3)

7. V čem spočívá dodnes životnost a oblíbenost této hry?

PETR (za portiérou)

Když ti však, hochu, povídám, že císař dobře ví o mé návštěvě, že svolil k ní – že sám arcibiskup Arnošt za mě mluvil.

ALŽBĚTA (za portiérou)

To všecko ti, pane, nepomůže. Mám přísný rozkaz nepouštět nikoho, jediný vévoda Štěpán měl slyšení, a ten právě odešel druhými schody nalevo.

PETR (ještě za portiérou)

Však ty popustíš – nerad lovím po tmě... (mezitím vtisknul Alžbětu na jeviště)

ALŽBĚTA (vyběhne ze dveří, za ní Petr)

Co chceš? Já nesmím vpustit nikoho a císař je na modlitbách.

PETR

To je mi právě vhod, milý panoši, neboť já nejdu kvůli císaři, ale kvůli tobě.

ALŽBĚTA

Jsi šílený. – Proč kvůli mně?

- Zamysli se nad autorovým přístupem k historii (ve srovnání s Jiráskem, Wintrem). Jak je představován Karel IV.?
- Na které části se obvykle dělí divadelní hra? Čím se liší drama od prózy a poezie? Co je jejím základním stavebním prvkem?

ŘEŠENÍ:

1. Literární sborník vydaný 1. 5. 1958, generace poloviny 19. století se tak názvem svazku přihlásila ke K. H. Máchovi jako k básníku, který měl největší odvahu bořit konvenční představy o povaze a funkci tzv. národního básnictví. Tvůrci almanachu čelili útokům konzervativní kritiky pro svůj údajný kosmopolitismus, výtky z nedostatku národního cítění ale vyvrátili. V české literatuře se tato generace označuje jako májovci.

J. Neruda, V. Hálek, K. J. Erben, B. Němcová, S. Podlipská, K. Sabina...

2. Jan Neruda – Doktor Kazisvět – Povídky malostranské

- povídka – prozaický, epický útvar kratšího rozsahu, jednoduchý děj, neměnnost charakteru hlavní postavy

- sociální balada – lyricko-epická skladba pochmurného děje, s tragickým vyústěním, nositelem tragičnosti je společnost

- v Národních listech – fejeton - (z franc. *feuilleton* respektive *feuille* [fæj] = *lístek*), či též poznámka pod čarou, v češtině také tzv. *podčárník*, je specifický publicistický žánr, obvykle používaný

v tisku jako protějšek k hlavním článkům. Vtipně zpracovává zdánlivě nevýznamné, ale zajímavé téma a ukazuje všední věci v novém světle, přičemž je autor hodně subjektivní a vychází z vlastních zážitků.

3. Balady a romance – Jan Neruda

balada – viz výše

romance – lyricko-epická skladba většinou o lásce, na rozdíl od balady nemá pochmurný děj Karel IV. dává svému příteli Buškovi z Vilhartic ochutnat první české víno. Je však velmi trpké. Král se na něho nejdříve zlobí, ale nakonec mu sám přijde na chuť. Bušek mu říká, že to víno je stejné jako český lid. Trpké na první zdání, ale později si ho člověk oblíbí.

4. Karolína Světlá – Frantína

- Venkovská próza je literární žánr vyskytující se v české literatuře ve druhé polovině 19. století. Typickými rysy tohoto žánru je popis prostředí a způsobu života v daném kraji, postupně nabýval na významu nejen popis krajiny a života lidí, do takto zaměřených románů začala vstupovat i snaha popsat sociální problémy typické pro daný region. Postupně se objevuje i snaha neidealizovat si venkovské prostředí a vidět i jeho nedostatky. V takových dílech jsou často ukazovány napjaté mezilidské vztahy, velmi často je zdůrazňováno nerovné postavení ženy. Některá z takto vzniklých děl však sklouzla do jednoduchého schématu, kdy bohatý sedlák je nositelem veškerých problémů a chudý vesničan je jen jeho obětí. Přesto se v mnoha dílech objevuje řada nadčasových problémů, jako jsou generační spory, lidé toužící po majetku a panském životě, kteří jsou stavěni do protikladu s lidmi se smyslem pro cit, dobro a lidskost.

5. J. V. Sládek

6. Jakub Arbes – Newtonův mozek

- romaneto – prozaický epický literární žánr. Je nevelké rozsahem, naplněné dramatickým dějem směřujícím k výrazné pointě. Hlavní myšlenkou romaneta bývá rozpor mezi tajemnými jevy a jejich vědeckým vysvětlením. V české literatuře tento literární útvar zavedl Jakub Arbes, autorem názvu je však Jan Neruda. Prvním romanetem byl Arbesův *Newtonův mozek*, uveřejněný poprvé v časopise Lumír roku 1877. Mezi válkami psal v tomto stylu Ladislav Klíma (romaneto *Utrpení knížete Sternenhocha*).

- drže ji – přechodník přítomný, nepodobno – jmenný tvar adjektiva, zkoumati – archaická koncovka infinitivu, usednuv – přechodník minulý, prázdná stolice – archaismus...

7. J. Vrchlický – Noc na Karlštejně

- poutavým a lidským způsobem zachycuje oblíbeného panovníka českých zemí, zpracovává motiv lásky, která překoná veškerá protivenství...
- na rozdíl od Jirásků či Winterů (vystudovaní historici) neřeší zásadně historické reálie, ale spíše jej zajímá příběh. Karel IV. je představován ne jako monarcha, ale jako člověk s přirozenými chybami, city, potřebami.
- dějství, základní jednotkou je replika, objevují se scénické poznámky...